

ADINA SOBA

Sharon Dodua Otoo
ADINA SOBA

prevedla Sara Virk

*Za Tyrella ...
končno!*

Se wo were fi na wosan kofa a yennkyi

Sankofa – Adinkra, simbolni jezik Ašantov

Obrni se in poberi! Ni se prepovedano
obrniti in pobrati tega, kar si pozabil.
Uči se iz svoje preteklosti.

Prve zanke

Ada

Totope, marec 1459

V najdaljši noči leta sem imela čelo lepljivo od krvi in moj dojenček je umrl. Končno. Ko je le še ječal, ga je Naa Lamiley pobožala po licu. Lepo, sem pomislila, to bo njegov zadnji spomin. Ležala je tik ob njem, otrok pa med nama, njena glava je počivala na moji. Njene oči so se lesketale, ko mi je zagotovila, da ne bo več dolgo, »po božji volji«. Šepetala je predvsem zato, ker so vse najine mame spale na drugi strani sobe, sicer pa ji je glas že tako ali tako pešal. Zadnje tri noči sva skupaj premolili in prejekali ob dojenčku. Komaj sem jo sploh slišala in še manj razumela. Medtem ko ga je božala, me je gledala, kot da bi jo moja razdraženost čudila, ob čemer mi vprašanje »Kako pa ti to veš?« ni hotelo iz ust. V položaju, ki je bil že tako nevzdržen, je bil to še posebno mučen trenutek. Naa Lamiley je *vedno* vse vedela. V tistem hipu, ko je šlo dobesedno za mojo kri in meso, nisem hotela spet izpasti tako nevedna. Izhod v sili: popraskala sem se po čelu. Popraskala in pozabila, da imam za nohti kri.

Tistih nekaj svečk, ki jih je Naa Lamiley uspela izbrskati in postaviti zraven vhoda, je še brlelo.

»Saj je bilo tudi pri Kofiju tako,« je šepnila, kot da mojega sinka ne bi hotela zmotiti med umiranjem. Bilo me je sram. Tega sploh ni bilo tako dolgo. Ob

njegovih zadnjih mučnih izdihljajih naju je spremljala tišina, ki je izhajala predvsem iz mojega sramu in njenega sočutja. Sveče so jokale.

Naa Lamiley je zunaj na z mesečino obsijanem dvorišču za pokop že prej pripravila drobno ležišče iz palminih listov. Poleg je položila še belo rutko. Grobka ni bilo. Fantek niti imena še ni imel, star je bil komaj pet dni. Pa je vseeno ostal dlje od mojega prvega otroka. Prav tako fantka. Takoj po rojstvu je odprl oči in se razgledal. Očitno mu to, kar je videl, ni dišalo. Zapustil nas je, še preden sem ga uspela vzeti v naročje.

Naa Lamiley mi je na kratko stisnila dlan, se oprla na koleno in vstala. Tudi sama sem poskusila, a mi je z velikim naporom uspelo samo napol, ravno še v počep. Bil bi čas, da ga odnesem ven – ostala sem na tleh. Sklonila se je nad enega od plamenčkov – ostala sem na tleh. Upihnila je svečo, pa naslednjo, pa še eno, nazadnje je pobrala dojenčkovo trupelce in ga odnesla iz naše sobe. Ostala sem na tleh. Tema me je tolažila.

Skozi vhodno odprtino sem opazovala Naa Lamiley, kako je potežkala otroka, kako je njegovo telesce nežno polegla na palmove liste, kako ljubeče mu je naravnala glavico in zaprla usteca. Kako si je z mežikanjem otrla solze. Naslonila sem se nazaj na steno, zaprla oči in odplavala.

Ob sončnem vzhodu – trupelce je bilo še toplo – so starejše, pljuvajoče, brezzobe ženske druga drugi pritrjevale, da bo najbolje, če vse skupaj čim prej pozabim. Sedele so na klopci tik pred našo sobo in nad-

zirale jutranja opravila. Tista, ki je najslabše videla, je odobravajoče pokimala proti Naa Lamiley, ki je rekla, da sem še mlada in da bi lahko zagotovo rodila še tri zdrave otroke, enega za drugim.

»Ali pa,« se je zahajljala Mami Ashitey in za hip prenehala pometati, »kar vse tri naenkrat.« Vse skupaj so se zakrohotala, kot da bi bila to najboljša šala na svetu. Njihovi prsni koši so bobneli, kmalu so jim privrele prve solze smeha. Ugriznila sem se v ustnico. Kaj niso vedele, da je prerokba napovedovala, da bom jaz, ženska, ki so jo vsi imenovali Ada, do odraslosti pospremila le *enega* otroka?

Naa Odarkor, ki se je ravno spravljal na nacvret kupe kozic, namenjenih za na tržnico, je odvrгла svojo pahljačo in skočila izza ognjišča. Morala je podpreti najbolj naglušno brezzobko, ki se je tako prešerno režala, da se je skoraj zvrnila s klopce.

Čim prej pozabim? Borila sem se za vsak spomin nanj! Na vso moč sem se oklepala kiselkastega vonja svojega sina. Njegovo brundanje mi je odzvanjalo v ušesih, kot da bi se pravkar nehal dojeti. In kako sem si želela, da bi bilo tako, o! Moje polne prsi mi niso dale dihati. S tako razpokanimi in odprtimi bradavicami bi si želela bolečine pritiskajočega mleka še kako gorečno zamenjati za muke dojenja. Naa Lamiley je zmajala z glavo in si grizla razpokan noht na palcu, medtem ko so me brezzobke spet zasmehovale – res je bilo, da sem še zmerom čutila, kako me je gledal, ko sem ga držala v rokah. Kot da bi mi obljubljal, da bo za vedno ostal z menoj. Ali pa me morda opominjal, da pred njim sploh nisem resnično živela.

»Ne-ne!«

»Saj ni tvoj MOŽ, o!«

Obrnila sem se stran. Ali ne smem objokavati bitja, ki je nekoč ležalo ob meni? Pfff!

Nisem hotela groba. To bi bil samo še en zapuščen, zaraščen kraj, za katerega se nihče ne bi več brigal, ko bi odšli – kar naj bi se zgodilo kmalu, samo še na znamenje smo čakali. Nobenega groba. Obred pa vendarle, Naa Lamiley je že vedela, kakšen.

Šele zgodaj zvečer, ko bi bilo ognjišče zakurjeno, juha skuhana, gomolji *jama** pretlačeni, šele potem, ko bi vse pojedle, bi se lahko ena od mojih mam »pobrigala za otroka«. Razen če se ne bi jaz že prej odkradla z njim, medtem ko bi brezzobke – obdane z oskubljenim perjem in drobovji piščancev – še naprej razvneto razpravljale. Stekla bi k véliki vodi, se približala njenemu robu in pomagala drobnemu, pomirjenemu telescu zdrsniti med valove. Takšna je bila moja želja.

Ker se še nisem hotela kazati na tržnici – bilo je prezgodaj –, sem po dva ali tri gomolje *jama* za obred poslala Naa Lamiley. Pokimala je – najprej utrujeno, nato odločno – in izginila s košem, polnim prekajenih rib. Tudi sama sem bila na tem, da izginem. Pred očmi mi je rasla zevajoča črnina. Luknja. Če bi padla vanjo, se ne bi več rešila iz nje.

Brezzobke so se pomirile, kokoši pa so nehale kodakati in prhutati. Mami Ashitey se je še vedno

* Sladkemu krompirju podobna gomoljnica. (Vse opombe so prevajalkine.)

hahljala, se opotekala naokoli in mahala z rokami po zraku.

»Naa?« je vzkliknila. Desno oko se ji je solzilo.

Naa Odarkor je zmajala z glavo. Pred nekaj trenutki je dobro videla, kako si je Mami Ashitey s prašno dlanjo pomela oči. Jaz bi ji lahko odstranila tujek – lažje bi bilo, saj je imela Naa Odarkor tako tresočne prste –, ampak bilo je prezgodaj. Nisem prenesla ljubečega pogleda Naa Odarkor svoji ženi, nežnosti njenega dotika, neznatnosti bolečine Mami Ashitey. Ko sem odmaknila pogled, je bilo že opravljeno.

Polagoma so spet začele s svojimi dejavnostmi – pometanjem dvorišča, pahljanjem ognja, žvečenjem *kotse*.^{*} Da so se brezzobke sploh še lotevale *kotse*! Celo jaz sem žvečilno gobo uporabljala le po jedi ali pa občasno, kadar sem se hotela znebiti slabega okusa v ustih. Pa starke? Če bi imele vse skupaj vsaj še kakšen zob, bi bilo to že veliko. Žvečile pa so neprestano, kot da bi se zaman trudile razgristi kos hrustanca.

Moj dojenček je bil zavrt v belo rjuhico in tako povsem zaščiten pred zvrtninčnim prahom in letečimi pljunki. Morala bi počakati na Naa Lamiley. Nekaj stoletij kasneje še zmerom ne bom vedela, kaj mi je šlo po glavi. Zapestnica je bila že razvezana. Držala sem jo z desnico in s palcem preštevala zlate kroglice.

* *Taa kotsa* so snopiči naravnih vlaken, ki jih nekateri Ganci še danes uporabljajo kot tradicionalno sredstvo za čiščenje zob in ustne votline.

Trideset, enaintrideset, dvaintrideset ... pred trintridesetimi luninimi menami, ko sem opazila, da začenja črta pod mojim popkom zopet temneti, sem poskusila vse. Najprej sem molila k Jehovi, belskemu bogu, saj mi je bilo rečeno, da je ljubosumen, pa sem si mislila, da mi bo prav gotovo štel v dobro, če se s svojimi priprošnjami obrnem najprej nanj. Tako sem zaprla oči, sklenila roke in vneto premikala ustnice. Še med klečanjem sem pomislila, da bi se bilo pametno takoj za tem pokloniti priobalnemu božanstvu Ataa Naa Nyɔɔmɔ, saj je kombinacija moškega »Ataa« in ženske »Naa« zagotovo močnejša od enostranskosti Jehove. Konec koncev sem božanstvu Ataa Naa Nyɔɔmɔ posvetila le *eno* pesem v gajščini.* Moj glas ni dosegel vseh visokih tonov, ampak vsaj besedilo sem poznala. Potem sem si naredila zapestnico in upala, da bodo zlate kroglice tokrat prepričale umrle, da zaščitijo mojega nerojenega otroka. Takšna je bila vsaj vsebina hlastne molitve v arabščini, ki sem se je dolgo, dolgo tega naučila od svoje prve matere. V tišini po *dui*** sem se pogladila po izbočenem popku, prepričana, da bi znala moja prizadevanja goditi tudi Alahu. Ves trud je bil zaman. Dojenček je kljub temu umrl.

Kaj je bilo narobe z mano, da moji otroci niso ostali? Nič nisem videla, saj sem imela trepalnice pretežke od solz in bolečine, toda s prsti in ustnicami sem še

* Kvajski jezik, ki ga na območju današnje Gane govorijo pripadniki ljudstva Ga.

** V muslimanski veri molitev, s katero se prosi za božjo pomoč.

naprej tiho molila. In ravno, ko sem spet začela preštevati kroglice na zapestnici, se mi je posvetilo: mojemu sinu se ne bo treba, tako kot njegovemu starejšemu bratu, vrniti povsem golemu v *Asamando*.* Zlate kroglice, ki tako ali tako niso pripadale samo meni, naj mu zaljšajo pas. Tudi misel, da bi zapestnica tako naposled odpotovala nazaj k mojim prednicam, me je nekoliko potolažila. Sedla sem poleg njega. Dolžina vrvica ni povsem zadoščala, zato sem iz roba svojega ogrinjala previdno izvlekla tri niti. S konicami nohtov sem jih pritrdila na vrvico. Bela rutka, ki je plapolala v lahнем vetriču, je pokrivala le drobno izboklino, ki je bila videti čisto nedolžno. Dotaknila sem se tega malega kupčka. Bil je trd. Bil je kot kamen.

»Oh!« sem zastokala in umaknila roko. Spet svojo levico. Brezzobke so bile čisto iz sebe. Mami Ashitey je bila v dveh korakih ob meni. Najprej me je močno udarila, pri priči razočarana, ker naj bi bile vejice metle iz dračja za njene pojme premehke. Potem je zaklela, z desno dlanjo zasukala metlo in me napadla z ročajem. Njeni gibi so bili urni in natančni, kot da bi za to vadila celo življenje.

»O, Mami!« Z rokami sem si krožila nad glavo. »Prosim, nehaj, o! Prosim, NEHAJ!«

Zagotovo me je slišala, samo pretvarjala se je, da je vpitje brezzobk preglasilo moje. Naa Odarkor je prikimavala ob vsakem udarcu in ni naredila popolnoma ničesar, da bi svojo ženo odvrnila od kaznovanja.

* »Onostranstvo« (tvi.)

Mami Ashitey je z metlo kmalu zadela posebej občutljivo točko na mojem kolenu, kar mi je nogo sprožilo naprej. Preprosto zgodilo se je: udarec, brca. In tako je bela rutka, pod katero je do takrat mirno počival moj sinek, nenadoma obležala ob togem dojenčkovem truplu. *Astaghfirullah*.*

Nekaj razburjenih petelinov.

Štiri brezzobe starke, ena od njih z metlo.

Mlada ženska s krvavim čelom.

Nedavno umrli otrok.

Tako nekako nas je najbrž prvič videl beli moški z morja –

Stratford-le-Bow, marec 1848

in vrnila sem mu pogled.

Ko se je oblačil. Najprej dolge nogavice, nato hlače, nikoli obratno. Šele nato spodnjo majico, ki jo je pred tem dvakrat stresel. Skrbelo ga je, da mu srajca sicer ne bi lepo stala. Konice njegovih elegantnih prstov so zaokrožile okoli gumbov, vsakega posebej. Kar tresel se je od besa. *Cher Charles*.

Prepiru z njim bi se lahko gladko izognila, če bi mu dala glede vsega prav. To sem večinoma tudi počela, saj se je bilo ravno v tistih časih izjemno naporno prerehati z moškimi, kot je bil Charles. Torej z moškimi, ki so se imeli pravzaprav za »dobre«, pa

* »Naj mi Bog odpusti.« (arab.)

vendar – s črnci na eni in ženskami na drugi strani – niso več vedeli, od kod naj pričakujejo naslednje oporekanje svoji od boga poklonjeni avtoriteti in so se zato kar preventivno borili na vseh frontah hkrati. Njegova prepričanost, da bi *on* lahko *meni* razložil kaj pametnega glede verjetnostnega računa, je bila seveda smešna. Korzeti očitno niso imeli omejujočega učinka le na ženske. Vprašanje »Ljubček, kaj se ti pravzaprav plete po glavici?« sem raje zadržala zase in tiho preštela do deset.

V roki je držal enega od mojih izračunov za »analitični stroj«. Bralna očala so mu zlezla vse do konice nosu.

»Hmm.«

S kazalcem je potapkal po eni od vrstic. Morda je bilo narobe že to, da ga takrat nisem jemala bolj resno.

»Tule si naredila napako,« je rekel. »Manjka vejica.«

Preverila sem mesto, ne da bi zasukala glavo, in ga spet pogledala. Odločila sem se za odgovor:

»Hvala, dragi.«

Sedla sem k pisalni mizi, vzela svoje pero in ga pomočila v črnilo. Poved »Čim bo obstajal analitični stroj bo zagotovo usmerjal prihodnji tok znanosti« sem dopolnila z manjkajočo vejico.

Pokimal je, si snel bralna očala in si jih očistil z bombažnim robcem.

»Kaj pa sploh pomeni *analitični* v tem kontekstu?«

Spomnim se, kako sem dvignila pogled proti njemu in si njegov resnobni izraz očitno narobe razlagala.

Moje predavanje, ki je sledilo, se je zagotovo malce razvleklo. Imel je že čisto steklene oči, ko sem sklenila:

»Nekoč bomo s tem celo komponirali glasbo!«
Bila sem navdušena. »Načinov uporabe bo nešteto!«

Le kaj mu je preprečevalo, da bi se preprosto veselil z mano? Kakšen ubogi človek, sem si mislila. Kako užaljeno se je poigral s svojo kozjo bradico, ko mi je ugovarjal:

»Če bi bilo to, kar opisuješ, res verjetno, bi to že izumil kak *znanstvenik!*«

Ko bi na tej točki še dalje molčala, bi se lahko spet ulegla, še malo ležala drug ob drugem v toplem objemu moje postelje. Vendar pa je tu ugasnila še zadnja iskrica prisilne skromnosti.

»Ja,« sem mu prikimala, »prav imaš. In ta znanstvenik sem jaz.«

Lica so mu gorela. V odgovor na njegovo vprašanje, kaj sploh mislim s tem, sem pogledala vstran in proti tlom. To mu kot opravičilo seveda ni zadoščalo. Vstala sem od pisalne mize, on pa se je obrnil vstran in si z véliko teatralično gesto navlekel hlače.

Vem, da bi morala kaj reči. Saj sem se trudila najti primerne besede. Vendar pa mu nisem hotela pokazati, kako zelo me je njegov izbruh zabaval. Čelo me je začelo srbeti ravno v trenutku, ko se je njegovo zupanje vame še malce sesulo. Nešteti začetek konca.

V tišini sem slutila, kako se mu v glavi prerekajo različni glasovi. Nekateri so rjovel in dajali od sebe zvoke uničenja. Ti so najstrožje obsojali najino »posebno prijateljstvo«. Spet drugi, sicer tišji, pa vendar spravljujejši, so se poskušali izgovoriti, tako da so

tožili o neustavljivo privlačnih silah neuslišane ljubezni. Najmnožnejši glasovi pa so nedvomno pripadali njegovi spodnji ustnici. Osredotočali so se na moje pravičništvo: »nesramno« in »nezaslišano« in »neizrekljivo« so bile zgolj tiste besede, ki so se začele na »ne«.

»*Oh, Charles ...*«

Tako vseč mu je bilo, kako sem izgovorila njegove ime: *Charles*. Izmed mojih ustnic, s samo zanj prihranjenim francoskim naglasom, je bilo slišati kot pesem, kot hvalnica. Charles mi je nekoč rekel »*Notre Dame*«. Z zaprtimi očmi me je božal po podlakti in mi naslanjal glavo na ramo. Odkašljala sem se – le enkrat – in si tako zagotovila, da me nikoli več ni poklical tako.

»... prosim, ne prerekajva se glede matematičnih malenkosti.«

Stopila sem mu za hrbet. Moj dah ga je žgečkal po mestu med ovratnikom in lasiščem, kjer je bila njegova bleda koža razgaljena. »Povej mi raje kaj o Davidu.« Z ustnicami sem mu podrsala po vratu. »Kako mu gre? In kaj je z njegovim novim očetom, gospodom Murd- ...?«

Seveda sem vedela, kako mu je ime. Charles mi je na vsakem randevuju bral iz svojih najnovejših rokopisov. S tem je v intimo moje spalnice vedno znova vsilil realnost londonskih ulic. V takih trenutkih sem običajno zaprla oči. Njegovim zgodbam sem dopustila, da lebdijo okoli mene in mi na krilih njegovih vizij in glasu mimo razuma prodirajo v globine srca. Tako sem se res naučila ceniti njegove književne

like – morda celo bolj od svoje lastne družine. Ljubkega Davida, ki si za očima nikakor ni zaslužil Murdstona, bi pri priči posvojila. Dejstvo, da je bilo v Angliji nešteto *pravih* sirot, sem zlahka odmisllila. Tudi o moji rodni družini je bolj redko tekla beseda. Ali o njegovih sedmih otrokih. Ali mojih treh. O določenih osebah, s katerimi sva bila sicer poročena, sva se pogovarjala le, kadar je bilo to absolutno neobhodno.

»Edward Murdstone.«

»Murdstone,« sem prikimala in ga še enkrat poljubila na isto mesto. »Zakaj mora biti ta lik tako grozljiv, tako *oduren*?«

Čutila sem, da mu bo vsak čas razneslo srce. Zavohala sem pot, ki se mu je nabiral nad zgornjo ustnico. Charles, sem pomislila, leži no spet poleg mene. Lahko bi razglabljala o književnosti in poeziji in drugih nebitvenih stvareh. Lahko bi se smejala in se dotikala. Lahko bi molčala in se obenem pogrešala. Kadar se le nisva pogovarjala o čem, kar je v temelju zadevalo najino »posebno prijateljstvo«, so bile ravno te redke, zgodnejutranje ure zanj zdravilne. Tukaj poleg mene. Kamor je spadal. Seveda je *cher Charles* podcenjeval to, koliko moči ga je stalo poplesujoče ogibanje neprijetnim temam. Okoli njih se je sukal v vedno manjših krogih, se jim v zadnjem času vse preveč približal in se opekkel. Občutek varnosti, ki sem mu ga zbujala, je bil zanj na žalost tisti najbolj nevarni vidik celotne afere.

No, še preden bi mi v glavi prevladala spravljiva stran, se je javila tudi tista bolj trmasta: zakaj naj bi Charlesu posvečala toliko pozornosti? Samo zato,

ker z mano ves čas deli svoje občutke? Saj je vendar pripovedovalec zgodb! Zavajanje in beganje sta bila del njegovega poklica. Le kaj naj si obetam od človeka, ki vse ljube dni preživlja tako, da manipulira z drugimi in je za to tudi plačan? Ki prinaša v svet neresnice in pretiravanja ter je prav *za to* tudi nagrajen? Da o njegovi obsedenosti s položajem revnih niti ne govorim.

Z rokami sem ga nalahno pobožala po bokih. Nikamor se nama ni mudilo. Le kdo bi me lahko pogrešal? Moje prijateljice? Malo verjetno. Morda le, če bi vedele, kaj počnem. Moja mama? Niti slučajno. Zagotovo uživa z vnuki v Ockhamu *prav zato*, ker mene ni tam. William? No, ja. Odkar je moj mož pred dvema mesecema krenil v Francijo, sem od njega prejela komaj kak glas in nobene omembe skorajšnje vrnitve. Nimam pojma, kaj je počel tam. Morda me je pogrešala Lizzie. Ta zvesta duša. Umaknila se je že včeraj dopoldne, ne da bi jo morala za to prositi. Neverjetno, kako pogosto še hitreje od mene dojame, kaj potrebujem. Mama je imela prav – boljše gospodinje ne bom nikoli našla.

»Brata grem obiskat,« mi je rekla in pomežiknila, nekoliko preveč zaupljivo za moj okus. »Vrnem se še pravočasno za jutrišnje kosilo.«

Vmes sem imela torej še dobrih devet ur časa in kar nekaj nespodobnih zamisli, kako bi jih lahko preživela skupaj s Charlesom. Potrpežljivo in pričakujoče sem se poigravala z gumbi njegove srajce. Nalahno sem jih vlekla, enega sem skoraj odprla, potem pa –
Puf!

Urno se mi je izvil iz objema, s še nezavezano kravato. Kot sem ga poznala, naj bi bilo to že spet najino zadnje srečanje in tokrat naj bi ga – za božjo voljo, vsaj enkrat! – končno vzela resno. Med odpiranjem vrat je ošvrknil mojo pisalno mizo. Priprl je oči, nosnice so mu zaplapolale, preklel me je s samimi sočnimi besedami. Nisem ga poslušala, kaj šele razumela. Njegov glas se je izgubljal za mojim miselnim računom:

$$b = \frac{1}{2}gt^2 \rightarrow t = \sqrt{\frac{2b}{g}} = \sqrt{\frac{2 \cdot 5,75}{9,8}} = \sqrt{1,17s^2} \approx 1,08s$$

(Ali: Kako dolgo bi trajalo, da bi knjiga pristala na ulici, če bi jo Charles vrgel z okna – ob zanemaritvi zračnega upora –, z levo roko v višini ramena, 5,75 metra nad pločnikom?)

Odpeketal je dol po stopnicah, jaz pa sem pohitela k oknu. Čez nekaj hipov sem videla, kako je prečkal ulico in izginil v tišini jutranjega svita. Nisem žalovala za njim. Dobro sem poznala Charlesovo silno odločnost, do zdaj me še ni uspela prepričati. Umetnik, pač.

Plamen sveče na okenski polici je poplesaval naprej, povsem neprizadet od pravkaršnjega dogajanja. Moja podoba v okenski šipi je delovala kot prikazen. Iz las so mi kukale gole veje, skozi jutranjo haljo mi je svetil šibek soj ulične svetilke. Morala sem se nasmehniti. Ravno jaz, ki ne verjamem niti v prikazni, niti v vero, duhovnike in jasnovidce. Verjamem le v številke, one pač ne lažejo. Prikazen se mi je nasmehnila nazaj –

in potem je izginila.

Sploh ne vem več, kaj je bolečina. Udarjen komolec. Strto srce. Pekočina v zadnjiku. Vse to bi pomenilo, da mi moje telo resnično pripada. Ampak kakšna čudna misel je to! Le kaj naj z njo. Znakov, da bi lahko na svet spravila novo življenje, ni več. Kot da bi me oštevala lastna maternica: »Neč se ne pazeš! Prateklost se zgobila, sadanjost so te vkradli – pejdem zdej en vzemem s sabo še tvojo prahodnost!« Niti mamine zapestnice ni več. Lastnina Rajha. Tako kot tudi jaz. Nič več mi ne pripada.

V tej zbirki trenutkov se največkrat zatečem v rdečkast, lebdeč prostor za svojimi vekami. Od tam lahko opazujem dogajanje z nekakšne znanstvene distance. Lahko. Čeprav nočem. Tega nikoli nočem.

Če se zgodi ponoči in smem obraz obrniti proti oknu, mi pogostoma uspe priti vse do lune. Tam malce postanem, lahkih nog odskakljam naokrog in radovedno poližem tla. Okus bi imela po sladkorju v prahu. Čudovito. Če se zgodi ob ranem jutru in smem imeti spuščene lase, stresam z glavo in si predstavljam, da so neskončno dolgi in pepelnato svetli. Imeli bi vonj po češnjevcih in sivki. Sanjsko. Ob popoldnevih postanem atletinja in tečem hitreje od svetlobne hitrosti! »*Übermensch!*« bi se veselili, če bi bila arijka. »Možača!« bi se zgražali, če bi bila Afričanka. Ob večerih, ko so srečanja razdeljena na petnajstminutne intervale in lahko trajajo največ dve uri

skupaj, si izmišljujem kuharske recepte. Kulinarične stvaritve s šparglji v poletnem času ali pa z lisičkami, če temperature nakazujejo jesen. To bom povedala Medvedku, pomislim, saj si z Linde radi izmenjujeva recepte. Čeprav se skorajda ne moreva zrediti, me kliče Debeluška, jaz pa njo Medvedek. Dovolim si gojiti takšna čustva, ker brez nje ne bi preživela niti dneva več v Sedemintridesetki. Drugih občutkov niti nimam.

Zato lahko kakšen od črtastih stoji v moji sobi, ne da bi se spraševala, *kako dolgo?* Ali sploh: *kako?* Fenomenalno. Prihajajo – na vsakih petnajst minut –, jaz pa tega niti ne opazim. Tale ni videti starejši od šestnajst. Še bolj droben je od mene – in to mi da misliti:

vidim ga, kako poleti skozi sobo, z odtisom
stopala na zadnjici –
pest bi mu zdrobila že tako ali tako kriv
nos –
nohti bi poordečeli od tega –
razpokane ustnice bi se počasi
razširile po obrazu, medtem ko
bi se dlani ovile okoli njegovega vratu. Tesneje.
Med svojim hlastanjem za zrakom
bi gledal
ustnice. Čisto na koncu bi
zaslišal rezek, neskončen smeh –
vse to bi opazovala iz neposredne bližine –
goreče bi si želela, da bi si
za to lepo usmrtitev
povrnila zmožnost občutenja *dotika ...*

Sedem na rob postelje. Opazim, da je on še zme-rom do vzeten za bolečino. Samo zato ga nagovorim.

»Imena imamo za vas,« mu šepnem, medtem ko si hlastno razvezuje hlače. Saj ima samo petnajst minut, v tem hipu morda le še trinajst. »Imena imamo za vas. To bi vas morda presenetilo. Tudi me znamo šteti.«

Penis mu zdaj žalostno in osramočeno obvisi med nogami. Le kaj počne tam, pomislim. Moral bi biti med *temi* nogami. Razširim ustrezne telesne predele. Penis se ne vzburi in petnajst minut je skoraj naokoli. Črtasti je zapadel v krog razglabljanj: *storilec ali žrtev? Torej storilec? Čeprav sem vsekakor večja žrtev od nje. Ali pač ne?* Poznam ta pogled. Hja, pomislim. Takšna strašna žrtev pa spet ne moreš biti, če ti tvoj tič še vedno pripada. In ker sama nimam več lastnine, ne morem imeti niti mnenja. Samo še opazujem lahko: niti-žrtev-niti-storilec, niti-dober-niti-slab, niti-mož-niti-otrok, niti nič.

Pojavi se zenica, obkrožena s sivkasto modro, v odprtini na vratih, ki meni in mojim obiskovalcem zbujajo varljiv občutek zasebnosti. Vidim to črno zenico, še preden nekdo pobuta po vratih. Slišim in razumem. Sama kajpak že vem, da se tisti zunaj zabavajo ob opazovanju dogajanja, fant pa s široko odprtimi očmi pogleda to vranje črno zenico. Ljubko. Potegne si hlače čez boke in si jih zaveže okoli pasu tako tesno, kot da si jih noče nikoli več sleči. Izgine, še preden si uspem zapomniti njegovo številko do konca. Prve cifre: devet, nič, osem.

Vstopi naslednji. Kakšen rdečkast obraz! Z njega kar lije pot, smrdi po mrtvih ribah. Komaj ga pogledam,

samo obsedim tam na robu postelje. Zaradi pomanjkanja dogajanja z Devet-Nič-Osem ni potrebe, da bi karkoli umila ali razkužila, osvežila ali poravnala.

»*Dzień dobry*,«* reče in zapre vrata za sabo. Res zanimivo. Čeprav sploh nimam preteklosti, jih neverjetno veliko prepozna mojo obledelo vez s Poljsko. Ne vem, kako to. Se pa dogaja tako pogosto, da ne more biti naključje. Ne odgovorim mu. V zbirki trenutkov ni ničesar »dobrega«, pa tudi v tako velikih enotah, kot je »dan«, ne razmišljam.

Poljak sede na posteljo poleg mene. Večji in starejši je od mršavca. Opazim, da mi položi dlan na nogo in me poboža po stegnu. Njegova dlan je lepljiva. Odkašlja se, me poljubi na lice in vpraša, kako me lahko kliče. Slišim stokanje in škripanje iz sosednjega prostora. Razumem vse.

»*Jak masz na imię?*«** ponovi. Presneta vranje črna zenica se spet pojavi v odprtini. Tale ima srečo. Ne bom ga poskušala prizadeti. Samo uležem se in se osredotočim na tisto prekleto vranje črno zenico, ne da bi trenila.

»*Będę cię nazywał Ada*,«*** šepne, ko leže k meni. S konico jezika mi zatiplje po ušesni mečici. Kliči me, kakor hočeš, pomislim. Ja, naredi s tem telesom vse, kar hočeš.

Ta sveča še gori.

* »Dober dan.« (polj.)

** »Kako ti je ime?« (polj.)

*** »Rekel ti bom Ada.« (polj.)

Med nemočnimi

Totope, marec 1459

Ne glede na to, kako močno me je Mami Ashitey stiskala v pesti, kako urno je zamahovala, niti kako pogosto me je obračala, ji s svojimi udarci Ade ni uspelo poškodovati. To me je veselilo.

Leta 1459 si nisem mogla izbrati, kateri predmet bom postala, toda biti metla iz dračja mi je omogočalo vsaj nekaj svobode. V tistih časih in tistih krajih je bila moja vloga večinoma nezapletena. Običajno sem ležala zunaj, v senčnatem kotičku, poleg štirih ali petih glinenih loncev in več kupčkov lesnega oglja. Sicer so večkrat na dan posegale po meni, ampak površina med tremi hiškami na zemljišču je bila obvladljiva. Še celo oseba, ki bi se na vse kriplje ogibala drugim nalogam, bi potrebovala največ dve delovni pesmi, da bi pometla prah, kurji drek in ribje luski-ne na kup in spravila vse skupaj na odlagališče. Naa Lamiley je to običajno uspelo v le nekaj zamahih. In ker je bilo vzdrževanje čistoče povečini prav njena naloga, sem imela veliko prostega časa.

V eni od takšnih mirnih uric, ko sem ravno sanjari-la, omamljena od sonca, me je Mami Ashitey vzela v roke. Pometala je in se smejala in pometala-in-se-smejala, torej nisem slutila ničesar slabega. Spomnim se, da so bile moje ščetine še vse čvrste in poravnane – na to sem bila posebno ponosna. Brezzobke so si rade

govorile, da sem tako dobra zato, ker sem narejena iz palmovih in ne iz kokosovih vejic kot druge metle. In vse do tistega jutra nisem imela razloga, da bi jih poskušala prepričati o nasprotnem.

Mami Ashitey se je ustavila. Začutila sem, kako zelo se je zjezila, saj se me je močno oklenila. Izmed ustnic se ji je izvilo zamolklo brundanje. Že v naslednjem hipu sem švistnila po zraku proti Adini rami.

»Kaj je narobe s tabo?!« je zakričala Mami Ashitey. Zamežikala je in spačila usta.

»Zapomni! Si! Že! Končno!« Vsako besedo je podkrečila z udarcem.

Naa Odarkor je pokimala ženi in na svojem sicer mirnem čelu namrščila obrvi. Čeprav je v splošnem veljala za prizanesljivejšo od obeh, je tudi njej že prešlo v navado, da je Ado s palico tlesknila po nadlakti, namesto da bi jo pri jedi, kuhi ali pozdravljanju vedno znova le opominjala, naj uporablja desnico.

»Tiho!« ji je potem vedno znova zagrozila. »Sicer ti bom dala *pravi* razlog za jok, o!«

Ženske iz Totopeja so Ado obravnale, kot da bi jo Mami Ashitey porodila iz lastnega trebuha. V njihovih očeh so bile njene batine živ dokaz za to.

Ni mi bilo všeč, da me je izkoristila za takšen namen, zato sem se vedno znova upočasnila, tik preden sem zadela ob Ado. Medtem ko se je Mami Ashitey tako trudila ponazoriti svojo ljubezen do Ade, pa se je našemu zemljišču že bližal tujec.

Guilherme Fernandes Zarco, nejevoljni portugalski trgovec, ki je šel pred dvema letoma v stečaj, se je prav tistega jutra prikobacal s krova ladje *São Cristóvão* in le s težko muko priplaval do kopnega. (Od kod vse to vem, vam povem šele kasneje. Računam na vaše potrpljenje. Ostanimo za zdaj pri Guilhermu.) Ko se je z roba morja ozrl nazaj proti ladji, se mu je zazdelo, kot da se sveže zakrpana vršna jadra pnejo naravnost iz globoke modrine. Razen plapolajoče jadrovine so bili tam le širina in praznina, šumenje in šelestenje, vijugavo modra in bleščeča zelena, sončni žarki pa so se na vodni gladini lesketali kot diamanti. Neskončen »ššš« ... Vse to bi bilo lahko tako lepo pomirjujoče – toda, joj, kako je trpel!

Pred nekaj dnevi je pri stavi izgubil prav vse, razen oblačil, ki jih je nosil, in svoje zakrivljene sablje. Iz svoje zadnje srajce si je napravil neke vrste naglavno pokrivalo, ki naj bi mu ščitilo plešo, ušesa in konico tistega prekomerno dolgega nosu. Vse drugo – predvsem rame, prsni koš, podlakti in noge – je bilo izpostavljeno neusmiljeni pripeki. Med bližanjem *São Cristóvãoa* obali *Coste do Ouro** mu je koža tako žarela, kot da bi hotela druge tako imenovane raziskovalce posvariti: »Proč od tod! Življenjsko nevarno!«

Vsak nepotreben gib Guilherma je pomenil za moža, ki ga je izzval, hudo kazen – če pa krivca ni

* »Zlata obala« je bilo ime takratne portugalske kolonije na ozemlju današnje Gane.

bilo pri roki, je nastradal naslednji mimoidoči. Bil je kup bolečine na dveh nogah in: zakaj, zakaj, zakaj *za vraga* ni raje ostal na krovu in ležal? Zakaj je sploh pristal na to potovanje? Že drugič Afrika? Zaškrtal je z zobmi, ko je spet pomislil na svoje upnike. Guilherme je vse prerad potlačil dejstvo, da se je *moral* znova podati na odprto morje, da bi jim ušel.

Naselbina, v kateri je živela Ada, je ležala manj kot slabe pol ure hoda od obale, onstran deževnega gozda. Seveda Guilherme tega ni mogel vedeti. Predvideval pa je, da ljudje, ki so po obrežju razprostrli ribiške mreže, niso mogli biti prav daleč. Pokleknil je in med prsti pomel rob mreže. Bila je čvrsta in topla, očitno dobro vzdrževana. Na nekaj mestih so se bleščala sveže vtkana drevesna vlakna živo zelene barve. Toda: kje so bili čolni? Zasenčil si je pogled in se namrščil. Na levi ni bilo ničesar, na desni le obledel drevak. Od daleč je bil videti kot kos lesa za kurjavo.

Guilherme bi se najraje pri priči odpravil proti naselbini. Ni bilo jasno, kako dolgo bodo potrebovali njegovi tovariši – vsaj tisti, ki so imeli še dovolj moči za plavanje –, da bodo dosegli obalo. Njihove glave so se pozibavale na vodni površini, njihovim rokam pa je komaj še uspevalo. In kje je bil Afonso? Je sploh skočil s *São Cristóvãoa*? Čim je Guilherme med hlastajočimi plavalci uzrl drobno postavo, se je obrnil stran in sabljo večkrat ihtavo zapičil v pesek. Če so bili vsi tako nekoristni, da bodo potonili, tega ni hotel gledati.

Vendar ni bilo razlogov za takšno razmišljanje. Pomorščaki so bili v tistem hipu namreč še posebno mo-

tivirani, saj so verjeli, da so skorajda že dosegli svoj cilj. Iskali so nekega Mansa Ulija II. in ocenjevali, da jih od njega loči le še nekaj ur. Navsezgodaj jutraj so si že medsebojno čestitali za skorajšnji uspeh. Vsi razen Guilherma. Roke si je tesno prekrizal na prsih in močno stisnil ustnice – bebcem njihove trapaste ideje nikakor ni mogel izbiti iz glave.

Njihova obsedenost je bila neposredna posledica prepričevalne moči nekega Dioga Gomesa de Sintre, »pomorščaka, raziskovalca in pisca«. Ta pred kratkim v nemilost padli carinik jih je pregovoril v priključitev plovbi do Afrike z obljubo, da se bodo domov vrnili otovorjeni z več zlata, kot si ga sploh lahko predstavljajo. Njegova trditev, da je Mansa vladar celotne celine, je bila brezsramna olupšava neke sicer okoli resnice spletene laži. Poleg tega naj bi bil Mansa Uli II. po Gomesovih besedah skoraj tako premožen kot Mansa Musa, znan kot najbogatejši človek vseh časov.

Zatorej se teh mož, ki so se drug za drugim pehali proti obrežju, ni dalo prepričati, da tudi če bi bila Afrika dejansko ena sama dežela, njen kralj najbrž ne bi hotel trgovati s takšnim preprostim kapitančkom, kot je bil Gomes. Pa tudi če bi – namreč nič ni tako stalnega, kot so spremembe –, se Mansa zagotovo ne bi zadrževal na klavrnem otočku ali ob revnem priobalnem pasu, nekje na robu svojega kraljestva.

Nekaj mesecev kasneje bo z zobmi škrtajoči Gomes Guilhermu dal prav. Več *let* kasneje, v jeseni svojega življenja, bo med pisanjem spominov svojo celotno raziskovalsko kariero prikazal v nadvse bleščeči luči.